

прослідкувати розвиток основних інститутів цивільного права в різні історичні періоди [1,с.4].

Варто зазначити, що для розширення розуміння історичного поля українського цивільного (приватного) права можливим і необхідним є формування нової концепції історії розвитку цивільного права, що допоможе справедливо оцінити зроблене багатьма поколіннями, визначити вплив та значення в цьому процесі держав, частиною яких були українські землі, врахувати роль звичаєвого, римського приватного та канонічного права. Важливою передумовою до створення такої концепції – це робота над джерелами, перш за все, національними кодифікаціями цивільного законодавства на всіх українських землях, працями відомих вчених-правників, а також науковців-дослідників цивільного права з числа істориків, етнографів та ін.

Таким чином, попри всі стереотипи, ми маємо міцний фундамент і майбутній розвиток української цивілістичної науки визначатиметься насамперед глибиною наукового всестороннього дослідження.

Література

1. Комісія звичаєвого права // ІР НБ України ім. В.І. Вернадського.-Ф.10.-Спр.1216.- Арк.4.
2. Лучицкий И.В. Крестьяне и крестьянская реформа в восточной Австрии / И.В. Лучицкий // Киевская старина. – 1901. -№3. – С.323 – 330.
3. Харитонов Є.О., Старцев О.В. Цивільне право України: підручник / Є.О. Харитонов, О.В. Старцев. – [вид. 2-е; перероб. і доп.] – К.: Істина,2007-816 с.
4. Череватюк В.Б.Звичаєве право в дослідженнях Івана Лучицького / В.Б. Череватюк // Юридичний вісник "Повітряне і космічне право".– 2010. – №1. – С.30 – 33.
5. Череватюк В.Б. Станіслав Дністрянський - авторитетний представник української правничої думки за кордоном. / В.Б. Череватюк // С. Дністрянський – світоч української правової науки: Матеріали наукової конференції,-Тернопіль: Економічна думка, 1999. – С. 51 – 55.

УДК 340.115(043.2)

Макєєва О.М.
старший викладач
Юридичний інститут
Національний авіаційний університет, м. Київ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВІДОМОСТІ

Становлення демократичної правової держави, безумовне дотримання та ефективне забезпечення визнаних міжнародною спільнотою стандартів прав людини, домінування права в усіх сферах суспільного життя потребує підвищення правосвідомості та правової культури як суспільства в цілому, так й кожної особи, кожного громадянина України. Від здатності особи бути активною та освіченою

покласти перспективи модернізації суспільства та розвиток демократичної держави в Україні.

Сьогодні суспільством оволоділо почуття соціальної апатії, переважну більшість охоплюють почуття безнадійності, розчарування, соціальної відчуженості, розгубленості, відчаю, втрати віри в майбутнє. Невизначеність концептуальних основ суспільного розвитку, слабка теоретична розробка конкретних механізмів реформування українського суспільства призвело до того, що такі явища, як спад виробництва, криміналізація багатьох сфер суспільного життя, корупція, розкрадання асоціюється в масовій свідомості з ринковою економікою. Набутий деструктивний соціальний потенціал може призвести до негативних наслідків. Ідея формування громадянського суспільства та правової держави може стати в Україні реальністю лише за умови, що політичні, економічні, соціальні реформи у державі поєднуюватимуться із підвищенням рівня правової свідомості усіх соціальних груп українського суспільства.

Проблема правосвідомості в юридичній літературі розроблена достатньо глибоко. Найбільш поширеним визначенням правосвідомості у правовій літературі є розуміння її як сукупності поглядів, теорій, уявлень і почуттів людей (їхніх колективів, класів, у певній мірі суспільства в цілому) щодо діючого і бажаного права та правопорядку. При цьому в правосвідомість включаються як позитивні, так і негативні знання, переконання, уявлення, оцінки, почуття про сутність, призначення, властивості і принципи права, законність, правопорядок і інші правові явища [1, с. 45].

Для розуміння поняття правосвідомості слід зазначити вади розробок з цього питання радянських часів, де правосвідомість суспільства розглядалася переважно через класову призму, соціалістична правосвідомість характеризувалася як винятково справедлива «сукупність правових ідей, поглядів робітничого класу». Така ідеологічна установка практично пригнічувала значення індивідуальної свідомості окремої людини і перебільшувала значення класової політико-правової ідеології та психології ототожнивши її з поняттям суспільної свідомості. [2, с. 68].

З'ясування цієї проблеми в історії політичної і правової думки має достатньо глибоке коріння. У представників юридичної позитивістської і соціологічної шкіл права (Г.Ф. Шершеневич, С.А. Муромцев, Н.М. Коркунов, М.М. Ковалевський), а також Б.Н. Чичеріна і Б.А. Кістяківського категорія правосвідомості – це усвідомлення на рівні вищої нервової діяльності мотивація індивідом своєї поведінки [1, с. 123]. Більшість сучасних і значна частина дореволюційних авторів зводять правосвідомість до відображення у свідомості духу і характеру діючих законів. Цікавими є погляди О.І. Ільїна, який поняття правосвідомості визначає з позицій природно-правового підходу: як природне почуття права, як особливу духовну настроєність, як інстинктивне правове почуття, у якому людина стверджує власну духовність і духовність інших людей. Правосвідомість розуміється не з формально-юридичних позицій, а у філософсько-метафізичному значенні і не зводиться до засвоєння і підтворення у свідомості норм позитивного права (закономсвідомість), або до суб'єктивних інтерпретацій про право. Ільїн проти ототожнення понять «право-

свідомість» і «законосвідомість» [3, с. 86]. На його думку, це є отожднення права і закону. Людина у своїй поведінці, на думку Ільїна, відтворює імперативи природного права, а «у правосвідомості бере участь не тільки знання і мислення, але й уява, воля, почуття, людська душа, людський інстинкт». Правосвідомість є інстинктивна воля до духу, до справедливості, яке охоплює також і волю, і уяву, і думку, і всю сферу несвідомого досвіду.

Подібна позиція знайшла своє відображення і в працях Л. Петражицького, який розглядав поняття права через психологічні закономірності людини: правові емоції та почуття людини імперативно-атрибутивного характеру [4, с. 123].

Ключовий пункт правосвідомості – усвідомлення особою цінностей природного права, прав і свобод людини та оцінка діючого права з точки зору його відповідності загальнолюдським цінностям, які знайшли підтвердження у міжнародних документах про права людини.

У структурі правосвідомості суспільства і окремої особи виділяють такі складові як: психологічна, ідеологічна і поведінкова. Тому основне функціональне призначення правосвідомості вбачаємо у тому, що вона у своїх первинних формах має випереджати юридичне право і виступати найближчим ідейним джерелом об'єктивного права; прогнозує і визначає зміни щодо вдосконалення, розвитку об'єктивного права, безпосередньо зумовлює правотворчість, є духовною, ідеологічною гарантією забезпечення здійснення права, дотримання законності й правопорядку.

Правосвідомість може використовуватися як інструмент подолання прогалин у законодавстві, а також є важливою умовою ефективного використання законодавства; розглядається як надійний засіб тлумачення норм права; умовою вибору доцільного, оптимального варіанту поведінки у межах норм права, які застосовуються або реалізуються; вважається засобом забезпечення справедливості застосування правових норм; виступає фактором поваги до права і формує відповідну поведінку.

Література

1. Калиновський Ю. Ю. / Ю. Ю. Калиновський Правосвідомість українського суспільства: генеза та сучасність. - Х., 2008. - 288 с.
2. Сальников В. П. Социалистическая правовая культура. Методологические проблемы / В. П. Сальников. - Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1989. - 144 с.
3. Окара А. Н. Правосознание - центральная категория философии права И. А. Ильина / А. Н. Окара // Государство и право. - 1999. - № 4. - С. 84-93.
4. Цимбалюк М. М. Онтологія правосвідомості : теорія та реальність. / М. М. Цимбалюк - К., 2008. - 288 с.